
Elmedin MURATBEGOVIĆ¹

Prevenција organiziranog kriminala (mjere sigurnosne politike)

Prevention Of Organized Crime (Security Policy Measures)

“Multa sceleris indicia praveniunt“

(Mnogi znaci zločina se unaprijed kažnjavaju)

Sažetak

U današnjem vremenu skoro da ne možemo naći područje društvenog života na koji se ne manifestiraju specifični oblici organiziranog kriminalnog ponašanja. Imajući u vidu stepen društvene opasnosti koju sa sobom nosi organizirani kriminal, naš interes će biti usmjeren na pregled njegovih različitih definicija. Na taj način bismo mogli sadržajnije identificirati njegove temeljne spicifičnosti i predstaviti osnovne karakteristike. Analiza će nam ukazati na širok spektar divergentnih stajališta u ovoj oblasti, ukazujući na problem zakonodavno-pravnih i operativno-taktičkih i tehničkih sredstva koja se primjenjuju u borbi protiv veoma složene i specifične pojave kakav je organizirani kriminal. Da bismo došli do relevantnog zaključka o tome, da li neke definicije objašnjavaju fenomen organiziranog kriminala, neophodno je objasniti njegovu strukturu koja ga odvaja od konvencionalnog kriminaliteta. Štetnost ove pojave za društvo u cjelini, posmatra se u globalu kao štetno djelovanje

¹ Magistar kriminalističkih nauka, asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu / M.A. in Criminal Justice Science, Teaching Assistant at the Faculty of Criminal Justice Sciences University of Sarajevo;

neke devijacije u složenom sistemu, i naravno neminovnosti hitrih reakcija da bi se taj uticaj što bezbolnije otklonio.

Centralno pitanje ovog rada bit će: kako se u današnjim prilikama oblikuje sigurnosna politika, njena doktrina, ciljevi i strategija kao neophodan saadržilac stvaranja operativno-taktičko-tehničkih, iskustvenih i drugih sigurnosnih pretpostavki za uspješno suprostavljanje svim vidovima organiziranog kriminala. U radu će biti korištena metoda analize sadržaja, uz primjenjenu komparativne i djelimično historijske metode u pojašnjenju nekih osnovnih (izvornih) pojmova.

1. Uvod

Sigurnosna politika jednog društva, a naročito njen dio koji se bavi kriminalitetom i krivičnim pravosuđem u najširem smislu riječi (Kriminalna politika), odražava stepen svjesnosti države o problemu protivpravnih ponašanja pojedinaca ili grupa, bez obzira na prisutnost problema te vrste ili na tzv. *tamnu brojku*. Problematika kriminala uistinu je sama po sebi vrlo složena, te traži precizne metode za njegovo spriječavanje, otkrivanje i razjašnjavanje. Analizirajući svakodnevne *medijske konstrukcije realnosti*, nije teško zaključiti da se sve više eksploatira pojam organizirani kriminal. Zašto baš organizirani? Da li teorija krivičnog prava, kriminologije, kriminalističkih nauka ili sigurnosnih studija uopšte treba percipirati kriminalitet kao pojavu koja ima svoje organizirane i dezorganizirane forme. Nažalost, aktuelnost termina mnogima daje za pravo da na kompetentnim mjestima vrlo nekompetentno tumače i uopšte koriste navedeni termin. Neki autori su još 60-tih godina XX stoljeća za organizirani kriminalitet naglašavali da se radi o devijaciji koju društvo u cjelini veoma teško otkriva i procesuiraju, ali isto tako vrlo brzo osjeti njene posljedice. Njegova internacionalnost navela je određene međunarodne institucije i organizacije da utiču na lokalna krivična zakonodavstva mnogih zemalja kako bi se donijela adekvatna rješenja vezana za problem organiziranog kriminala. Shodno ovim preporukama, većina zemalja uvodi radikalniji kurs u politici suzbijanja organiziranog kriminala i otpočinje sa procesom usklađivanjem krivičnih zakonodavstava sa prolamiranim međunarodnim preporukama (različite konvencije iz domena međunarodnog krivičnog prava). Ovakvim aktivnostima se dolazi do fiktivne sigurnosti određenih sfera društva, sa stanovišta pravne regulative, bez obzira na to da li je neka zemlja uistinu razvila širu sigurnosnu politiku u cilju

spriječavanja krivičnih djela koja se mogu smatrati djelima organiziranog kriminala. Naravno, zbog prirode problema, najugroženije ali i najsenzibilnije oblasti društvenog života su politička i ekonomska sfera, koje destruiraju ostale oblasti i podređuju ih devijantnim procesima. Ove dvije sfere su, zbog svog značaja, prve na udaru organiziranog kriminala u većini društava a naročito onih za koje razvijena zapadna društva vrlo često kažu da pripadaju uzorku tranzicijskih zemalja.

2. Organizirani kriminal-etiološki osvrt

Opasnost organiziranja na planskim i hijerarhijskim osnovama s ciljem destabilizacije sistema sigurnosti, a time i narušavanja cjelokupnog društvenog poretka, je dovoljan razlog da nas uputi na naglašenu destruktivnost organiziranog kriminala. Iako svakodnevno u medijskim prezetacijama slušamo o tragičnim posljedicama organiziranog kriminala, ipak se može hipotetički ustvrditi da su na naučnoj i stručnoj ravni još uvijek prisutna divergentna stanovišta u pogledu njegovog pojmovnog određenja. Upravo takva, evidentna nesuglasja u njegovom preciznom definiranju počivaju i na činjenici da njegova forma nije u potpunosti i na adekvatan način inkriminirana u krivičnim zakonodavstvima mnogih zemalja.

Da bismo objasnili pravo značenje ovog pojma, osvrnut ćemo se na historijski presjek njegovog razvoja. Korijene organiziranog kriminala, ali ne po svojoj brutalnosti već po organizacijskoj osnovi, nalazimo još u XII stoljeću na Siciliji. Riječ je o grupama koje nazivamo MAFIJOM². Njeni počeci sežu u vrijeme otpora koji su stanovnici Sicilije pružali podjarmljivanju i korupciji 1282. godine. Organizacijski oblici dobijaju novu formu u borbi protiv nametnute vladavine Burbona koju je Garibaldi srušio 1860. godine. Iz ovoga možemo izvesti relevantan zaključak da je kroz historiju mafija, poprimajući sve organizacione oblike, branila interese puka protiv Italijanske Vlade koju su Sicilijanci doživljavali kao neprijateljsku. Tokom I svijetskog rata sukobile su se mlađa i starija generacija unutar mafije

² MAFIJA (tal. MAFFIA), prvobitno naziv za tajnu terorističku grupu na Siciliji; Preneseno značenje, pogrdan naziv za društvo i ljude koji se "vezama" međusobno pomažu u karijerističke i druge svrhe; IZVOR: (Riječnik stranih riječi, M. Idrizović, A. Jasenković, V. Knor ; KNJIŽEVNA ZAJEDNICA " DRUGARI" - Sarajevo, str. 209) Mafija se razvila iz osebjnih društveno-historijskih uslova na Siciliji u hijerarhijsku organizaciju "države u državi", podijeljenu na porodice, kojom rukovodi "padron".

zbog različitog shvatanja rata i njegovih posljedica, kao i zbog netradicionalnog poslovanja sa fašistima od strane mlađe garniture. Sve ovo slabi moć mafije i tek nakon završetka II svjetskog rata njena moć je ponovo "vraćena". Kao savremen pojam, organizirani kriminal se pojavljuje u SAD-u. Njegovi organizacioni oblici razvijali su se, između ostalog, i pod uticajem Italijanskih imigranata. Oni su organizacijska načela mafije dijelom prenijeli i na američko tlo. Rasprostranjeno je mišljenje da je organizirani kriminal uvezen u SAD preko useljenika sa Sicilije koji su bili pripadnici mafije. Bez obzira što na globalnoj ravni ne možemo stigmatizirati bilo koju etničku skupinu, kao ključnog nosioca ove devijantnosti, nedvojbeno je da je nakon 80- tih godina prošlog stoljeća mnogo pripadnika mafije imigriralo u SAD. Djelomičan dokaz za ovu tvrdnju su i mnogi poznati američki gangsteri tog vremena, koji su bili sicilijanskog porijekla i koji su se služili taktikama i tehnikama izvršenja krivičnih djela, karakterističnim i identičnim izvornim mafijaškim metodama. Međutim, dok se moć mafije na Siciliji temeljila na sveopštoj kontroli agrarne strukture privrede, u SAD se temeljila na krijumčarenju ljudi, nezakonitom prometu drogama, igrama na sreću i prostituciji. Sve ovo nam ukazuje na činjenicu da se organizirani kriminal veže za osnovni sistem *poslovne organizacije* koju stvara društvena sredina. U pravilu je vezan za odgovarajuću društvenu i ekonomsku osnovicu prilagođavajući se zahtjevima dijela stanovništva koji nisu mogli biti ostvareni u postojećim društvenim strukturama. Tako je organizirani kriminal dobio posebnu dimenziju 1919. godine uvođenjem prohibicije u SAD. Njegova glavna djelatnost se sve više širila na područje prostitucije, trgovine bijelim robljem, organizovanjem raznih igara na sreću, kladjenja, ucjene, krijumčarenja droge i alkohola itd...

Današnji stepen razvoja društveno-ekonomskih odnosa u svijetu, neminovno se reflektuje i na kriminalne organizacije koje sve više napuštaju konspirativni kriminal i počinju sa savremenim načinom organizovanja po uzoru na privredne ili trgovačke gigante, čvrsto povezanim sa sistemom slobodnog tržišta. Profesionalni i organizirani kriminal u pravilu nastaje u gradovima zbog velike koncentracije ljudi na malom prostoru, te zbog brojnosti privrednih subjekata, organa i organizacija, javnih, društvenih i drugih djelatnosti. Također, odnos prema vlasti, te društveni položaj organizatora i ključnih članova organizacije, njihova profesionalna djelatnost, obaveze vezane uz profesionalnu etiku, poblize određuju pojedine podskupine ili podsisteme organiziranog kriminala. Ovdje prvenstveno

mislimo na: kriminalitet moćnika u jednom društvu ("kriminalitet bijelog ovratnika"), profesionalni kriminalitet, kriminalitet koji se vrši pri obavljanju zanimanja ili profesije (korupcija npr.), organizacijski kriminalitet te kriminalitet pravnih osoba ili korporacija.³

Da bismo mogli preciznije govoriti o ovom pojmu, neophodno je odrediti neka osnovna obilježja koja će nam pomoći u rasvijetljavanju pojma organiziranog kriminala. Riječ je o sljedećim obilježjima: trajna povezanost "većeg" broja osoba; hijerarhijska struktura sa izraženom monokratijom, disciplinom članova kao i briga za njihovu sigurnost; plansko izvođenje akcija na temelju podjele rada; bavljenje ilegalnim poslovima, prilagođenim specifičnim zahtjevima određenog dijela stanovništva; korištenje raznovrsnih oblika delikventnog ponašanja kao što su: prijetnje, ucjene, prisilna zaštita, terorisanje, podmićivanje...; težnja za sticanjem ekonomske i političke moći; visok stepen mobilnosti preko državnih granica; (Singer, 1994: 604-615)

Organizacije koje sadrže navedena obilježja služe se poslovnim načelima velikih firmi i udruženja, prilagođavajući se zahtjevima tržišta. Kriminalnim radnjama stečena imovinska korist se nastoji investirati u legalne poslovne akcije. Stoga se da zaključiti da postoje dva osnovna obilježja organiziranog kriminala. *Kao prvo*, kriminalne aktivnosti usklađene sa najnovijim tehnološkim razvojem i modalitetima rukovođenja u poslovanju, čiji je naravno krajnji cilj sticanje finansijske, a samim tim i druge vrste moći. *Drugo obilježje* sadrži vrlo važnu i osmišljenu taktiku nasilja, potkupljivanja i zastrašivanja, praćenu velikom materijalnom štetom, koja je zanemariva u poređenju sa moralnim gubicima koje u društvu prouzrokuje ovaj delikt. Vidimo da se radi o sigurnosnom problemu koji ima višestruki uzrok izražen: biološkim, psihološkim, ekonomskim i sociološkim aspektom, te kao takav unosi veliki nemir u kompletnoj društvenoj strukturi. Sve učestalijim usmjeravanjem na politiku i ekonomiju, izdvaja se kao najopasniji vid kriminala koji se kao takav teško otkriva a samim tim i procesira. Savremeni oblici ove kriminalne aktivnosti su veoma dinamični bez tzv. *objektivnih barijera* izraženih kroz etničke, rasne, vjerske i druge razloge, koji su

³ Pored toga, kao jedan od bitnih podsistema, u okviru organiziranog kriminala, predstavlja i terorizam, koji se još odlikuje sasvim zasebnim dodatnim obilježjima kao što su neograničeno nasilje koje sve više prerasta u brutalnost, te prividna politiziranost postavljenih ciljeva.

nažalost veoma izraženi u službama i organima gonjenja. Upravo ova činjenica ukazuje na naglašen nivo društvene opasnosti, i potvrđuje tvrdnju koja govori o ovoj vrsti kriminala kao najopasnijoj prijetnji legitimnoj vlasti u mirnodopskom periodu.

Naznačena tvrdnja temelji se na relevantnim aspektima, koji upućuju na zaključak da je orijentacija usmjerena na sticanje finansijske moći, a samim tim i političke, čime se nastoji narušiti stabilnost političko-sigurnosnog sistema. Dugo je vladalo mišljenje da su zemlje tzv. *realsocijalizma* imune na ovaj problem, zbog državnog nadzora nad svim finansijskim i ekonomskim ustanovama. Međutim, razvojem demokratskih odnosa i u njima se pojavljuju prve naznake organiziranog kriminala i umiješanost državnih administracija u nezakonite aktivnosti koje podržavaju razvoj organiziranog kriminala.⁴ Opasnost i složenost, koja karakteriše ovaj vid kriminala, upućuje na njegovu inkorporiranost u naznačeni oblik odnosa koji vladaju u građanskom društvu.⁵ (Pečar, 1996:112-121)

Iako se govori o organiziranom vidu kriminaliteta, većina autora smatra da težište ne treba usmjeriti na masovnost grupe, već na njenu efikasnost, organizovanost i koordinaciju. To su ustvari i mjerila njene društvene opasnosti za društvo u cjelini. Ukupan razvoj savremenog društva, uslovio je niz pogodnosti za nesmetan razvoj ove devijacije. Naznačene objektivne okolnosti, koje su pogodovale širenju mreže organiziranog kriminala na evropskom kontinentu, mogli bismo svesti na slijedeće karakteristike: ubrzan i savremen razvoj (tele) komunikacija; "brisanje granica" između nekih razvijenih zemalja, ukidanje carina kao i prateća ekonomska unija radi poboljšavanja tržišnih uslova poslovanja; enormno veliki rast poduzetništva, naročito u zemljama u "tranziciji"; raspad komunističkih sistema kao i rat na prostoru bivše SFRJ, što otvara puteve za raznovrsne malverzacije i dislociranje novih oblika kriminala iz evropske unutrašnjosti i na ove prostore;

⁴ Brojni autori posebno navode za primjer bivšu DDR, RUMUNIJU, SRJ, BUGARSKU I ALBANIJU.

⁵ Još u XIX stoljeću francuski sociolog Emil Durkheim govori o neminovnoj povezanosti kapitalističkog načina proizvodnje i svih devijacija koje on sa sobom nosi, pa samim tim i neminovnog subkulturnog udruživanja kako bi se ostvarila nelegalna dobit. Obzirom na neminovnost poštivanja privatne svojine i liberalizacije ekonomskih odnosa u svijetu, Dirkem zaključuje da je kapitalizam vječan pa samim tim i sve devijacije koje on kao takav "nosi" sa sobom.

Uviđajući sve negativne posljedice njegovog rasta, mnoge političke partije koriste upravo ovu činjenicu i stavljaju ovaj problem u prvi plan tokom svojih predizbornih kampanja. Pošto je i sam vezan za odgovarajuću društveno-ekonomsku osnovu, neminovno se prilagođava zahtjevima dijela stanovništva koje legalne institucije ne mogu zadovoljiti, što u pojedinim situacijama izaziva i velike probleme socijalne naravi. Upravo to je osnovni razlog što se ukupna politička konkurencija, izražena kroz borbu za vlast različitih političkih stranaka, prelama preko ovog aktuelnog problema.

Sada već možemo dati sadržajnu predstavu o organiziranom kriminalu i društvenoj opasnosti koju on sa sobom nosi. organizirani kriminal pobuđuje veliku pažnju ne samo policije i pravosuđa već i medija koji vrlo često govore o ovoj problematici. Mediji, ustvari i predstavljaju glavni *ocjenjivački sud* koji ponekad rezultate kriminalnog djelovanja sa *visokim stepenom društvene opasnosti* neopravdano pripisuju organiziranom kriminalu a da prije toga nisu utvrđene sve potrebne okolnosti izvršenja krivičnih djela. Naravno ove nejasnoće nisu bez osnova. Zbog toga je neophodno, na svim razinama društva, kreirati sigurnosnu politiku u cilju spriječavanja širenja organiziranog kriminala. Na osnovu izloženog dolazimo do centralnog pitanja ovog rada, odnosno njegovog cilja. Radi se o pokušaju objašnjenja pojma organiziranog kriminala, njegove strukture, uticaja na društvo kao i mjera sigurnosne politike na njegovom spriječavanju. U rješavanju ovog problema neophodno je da iskustva nekih razvijenih zemalja, koje u dužem vremenskom periodu preduzimaju niz mjera i aktivnosti na njegovom spriječavanju, iskoristimo na najbolji mogući način.

Prenaglašena društvena opasnost organiziranog kriminala nesumnjivo odvaja ovaj problem od uobičajenih konvencionalnih delikata, obrađenih u kriminalističkoj metodici. Naravno, pitamo se šta je to što ovu pojavu čini tako opasnom i složenom. Da bismo odgovorili na ovo pitanje, prethodno trebamo naznačiti najbitnije elemente ovog složenog delikta, čime bi se posredno ukazalo na njegovu društvenu opasnost. Ova podjela je izvršena na tri nivoa kriminalnih djelatnosti, i to od jednostavnijih ka složenijim radnjama, opisanim kao: konvencionalni delikti, pranje novca i investiranje nelegalno stečene dobiti (pranjem novca). (Dobovšek, 1995:123)

Prvi nivo predstavljaju konvencionalni, "individualni" delikti, koji predstavljaju tzv. terenska zbivanja u ovoj složenoj strukturi. Ovo ističemo iz razloga jer je pogrešno vjerovati da je organizirani kriminal vezan samo za tržišta nelegalnih transakcija i da nema nikakve veze sa tradicionalnim oblicima kriminala kao što su: razbojništva, provale i krađe, iznude i ucjene, nelegalna trgovina drogama itd. Ovdje se kriminalna aktivnost svodi na koordinirano činjenje konvencionalnog tipa krivičnih djela, pod kojima podrazumjevamo: nedozvoljen promet i trgovina drogama ; trgovina ukradenim vozilima; nedozvoljena trgovina oružjem ; trgovina ukradenim umjetninama; zabranjene igre na sreću; prisilna zaštita ; navođenje na prostituciju; nedozvoljena trgovina ljudskim organima itd ...Vidimo da se radi o krivičnim djelima čije su inkriminacije sastavni dijelovi većine krivičnih zakona u svijetu. Njihov odabir nije slučajan jer se radi o fundamentalnim aktivnostima nad kojima kriminalne organizacije teže da uspostave monopol kako bi vladale na tržištu kriminaliteta.

Da bismo lakše shvatili kompleksnost problematike, poslužiti ćemo se primjerom jednog od navedenih konvencionalnih delikata koji je sve prisutniji i kod nas. Riječ je o djelima "iznuđivanja novca". Radi se o aktivnostima organizovane grupe delikvenata koji svojom transparentnošću prikrivaju "velike gazde" po čijim naređenjima "posluju", tako što naplaćuju prisilnu zaštitu lokalnim trgovcima, ugostiteljima i drugim poslovnim ljudima. Ovdje smo namjerno naglasili da se radi o lokalnom nivou, što naravno nije neminovnost, kako bismo samo donekle spoznali podjelu rada različitih kriminalnih organizacija i izbjegavanja miješanja u posao drugih grupa. Vidimo da se radi o klasičnim poslovnim načelima koja su zloupotrebljena u kriminalne svrhe. Danas su uglavnom prisutna dva globalna načina iznuđivanja novca i to: traženje od žrtve da redovno plaća organizaciji tako što nepoznati počinitelj u ime te organizacije prijeti silom ili žrtva ličnim propustima daje povod iznuđivanju ili je u uskoj poslovnoj zavisnosti prema organizaciji kojoj isplaćuje novac za "zaštitu". Stoga se nameće pitanje, kako se novac stečen ovim kriminalnim radnjama može "opravdati" u normalnim finansijskim ulaganjima u koja se sve više uključuju interesi organiziranog kriminaliteta. Da bismo to spoznali, neophodno je pojasniti i drugi nivo organizovanih kriminalnih aktivnosti. Riječ je o pokušaju lažnog predstavljanja finansijske dobiti putem jedne visoko sofisticirane kriminalne aktivnosti popularno nazvane *pranjem novca*. Kao primjer za ovakvu

tvrdnju poslužiti ćemo se praksom mreže prodavača droge koje, motivirane dražima dobitka, obavljaju posao kao i svako drugo privredno ili uopšteno poslovno udruženje. No ipak, nasuprot legalnim novčanim transakcijama, ove mreže protivpravnih radnji stiču nelegalnu finansijsku dobit koja će im poslužiti kao sredstvo za pribavljanje imovine i ostalih dobara za čiju je nabavku potrebno imati legalno stečen kapital, radi daljnjeg investiranja. Nije teško zaključiti da ovaj nivo, složene strukture, obuhvata profinjeniju klasu delinkvenata tj tzv. *peraae novca*. Za ovaj posao neminovno se angažiraju visoko obrazovani i specijalizovani kadrovi, naravno sa odgovarajućom kriminalnom dispozicijom. Precizno rečeno, ovaj delikt predstavlja kriminalnu aktivnost bankarsko-knjigovodstvenih stručnjaka, koji krivotvorenjem poslovne dokumentacije, novac stečen kriminalnim radnjama na prvom nivou, fiktivno prikazuju kao dobit zakonitog poslovanja.⁶

Veliku pažnju bi trebalo posvetiti ne samo međunarodnim mešetarima nego i svim strukturama lokalnih kriminalaca, za koje je realno pretpostaviti da peru značajne svote novca "zarađenog" raznim malverzacijama. Oni najčešće ova sredstva ostavljaju relativno lako dostupnim, čuvajući ih u gotovini ili eventualno ulažući u neke nekretnine, restorane i sve ono što ih, u cilju prestiža, čini "poslovnim ljudima". Stepem organizovanosti unutar kriminalne strukture, potencira njegove mogućnosti u daleko većoj mjeri, nego li se to čini korištenjem infrastrukture slobodnog društva, osigurano kapitalom.⁷

⁶ Ovaj pojam datira još od ranih 20-tih godina ovog stoljeća. On je također neposredno vezan za pojavu prvih grupa mafijaškog tipa koje su predvodili talijanski (porijeklom) kriminalci Al Capone i Bugsy Moran. Oni su finansijsku dobit, stečenu protivzakonitom prodajom alkohola prikazivali kao dobit fiktivne praonice veša. Otuda ovaj pojam i dobija ovo čudno ime. Kao samostalan delikt, pranje novca ne postoji jer se radi o tzv. nepostojećoj , supsidijarnoj formi kriminala koja pruža podršku primarnim kriminalnim aktivnostima. Zato se za ovu formu kriminala kaže da predstavlja neizostavnu ali i nepostojeću formu organiziranog kriminala. Vidimo da se radi o kriminalnoj aktivnosti čije bi spriječavanje neposredno omogućilo i spriječavanje drugih delikata koji se pojavljuju paralelno s njim kao što su: *kršenje bankarskih propisa ; kršenje propisa o plaćanju poreza i carine; mahinacija oko sastavljanja poslovnih izvještaja i slično ...*

⁷ Još 70-tih godina XX stoljeća, dvojica američkih teoretičara, Clarke i Tugue, u svojoj knjizi "Dirty Money" (prljavi novac) su opisali kako je moguće da obični pronevjeritelji poreza peru prljavi novac putem nekih pogodnosti u bankarskom poslovanju. Prljavi novac se prvo uplaćuje na račune nekih banaka u svijetu, koje poštuju tajnost komitenata iznad svega. Znači prvi korak bi bio prenošenje tog novca preko državne granice, i ulaganje u banke nekih država gdje se bankarska tajna poštuje gotovo kao i Ustav. Nakon otvaranja računa, novac se vraća u matičnu zemlju maskiran lažnim kreditom

Aktivnost pranja novca obavljaju tzv. "operativci" koji se regrutuju obično iz poslovnih krugova, a nerijetko i sa izraženom političkom potporom. Specifičnost ove strukturne grupe delikvenata je u tome da su, neposredno ili posredno, vezani za društveno ekonomska kretanja u društvu, narušavajući tako integritet državnih službi i usluga kroz korupciju u njenim redovima, a sve u cilju ostvarivanja nadmoći u društvu. Tako dolazimo do zaključka, da korupcija predstavlja temeljni i neophodni element složene strukture organiziranog kriminaliteta. Bez nje bi se efikasnost organiziranog kriminala dobrano smanjila. Naravno, novac zarađen i opran u prethodnim nivoima složene strukture organiziranog kriminala, predstavlja veliki korupcijski potencijal, kojim se otvara put za daljnje uspješno poslovanje. Kao takva, korupcija predstavlja osnovni problem koji državu čini podložnom kriminalnim uticajima različitih vrsta i nagrizava je iznutra.

Već sada nam može biti jasnija problematika organiziranog kriminala, koja svoju složenost i društvenu opasnost proteže od tzv. klasičnih delikata do savremenih oblika malverzacija, koje popularno svrstavamo u tzv. "kriminalitet bijelog ovratnika". Infiltracijom u legalne poslovne krugove, organizirani kriminal koristi najsavremenija naučna dostignuća, te angažuje različite vrste specijalista, čiji se opis poslova proteže najčešće na poznavanje bankarstva i međunarodnih ekonomskih tokova. Skupine koje se bave ovom aktivnošću, biraju poreske i finansijske "oaze", obračavajući se na ona područja gdje je moguće dosegnuti monopolski položaj, te na taj način vlast podrediti svojoj volji. Zajedničko obilježje, do sada spoznatih činjenica, je besprijekorna organizacija i njena složenost koja i čini ovu pojavu visoko rangiranom na ljestvici društvene opasnosti. Njenu destruktivnost zasigurno trpi svako društvo koje u svojim strukturama ima naznake organiziranog kriminala, u manjoj ili većoj mjeri, te je neminovno prikazati sve negativne reperkusije ove devijacije na društvenu zajednicu.

neke inostrane banke. Kada se novac ubacuje u ilegalnu cirkulaciju onda se traga za državom u kojoj pravosudni organi ne istrajavaju na porijeklu kapitala. Za perače novca vrlo je bitno da ulože novac upravo u banke takvih zemalja ili na račun nekog društva, kako bi se moglo njime raspolagati i nesmetano uložiti u nekretnine ili slična dobra u matičnoj državi.

3. Mjere sigurnosne politike na sprečavanju organiziranog kriminala

Veliku društvenu opasnost koju izaziva ovaj oblik kriminaliteta, kao i njegovo evidentno prisustvo, sa razarajućim posljedicama, u oblasti sigurnosti, traži urgentnu socio-relevantnu reakciju domaćih institucija i međunarodne zajednice u cjelini. Tako su održane mnoge konferencije na kojima su razmatrani svi relevantni faktori koji uzrokuju ovu socio-patološku pojavu, kao i sigurnosne mjere koje je neophodno poznavati u cilju predupređenja i efikasnijeg organizovanja zaštitnih mehanizama. Složenost problema iziskuje složenu i efikasnu reakciju društva, izraženu kroz različite mjere sigurnosne politike. Sve ove mjere bi se mogle podijeliti na već tradicionalne mjere preventivne i represivne prirode. (Pečar, 1996:112-121)

3.1. Prevencija kao dio sigurnosne politike na spriječavanju organiziranog kriminala

Mjerama sigurnosne politike preventivnog karaktera, društvo pokušava otkloniti uzroke koji su doveli do razvoja organiziranog kriminala, te na taj način spriječiti i njegovo širenje. Pažljivom analizom nekih devijantnih pojava, vidimo da su mnoge od njih nastale iz kompleksnih uslova, pa čak i političkih uticaja, što automatski onemogućava jednostavno i kompleksno djelovanje na problem. Nisu rijetki slučajevi u svijetu da se organizirani kriminal razvija pod državnim patronatom, što se kroz historiju potvrdilo u nekim nedemokratskim zemljama. Mjere sigurnosne politike na spriječavanju organiziranog kriminala, preventivnog karaktera, mogli bismo podijeliti na dvije globalne grupe mjera. Ovdje mislimo na one koje se odnose na :“legalzaciju” nekih devijacija i nadzorstvo nad nekim osjetljivim područjima djelatnosti .

U prvu grupu mjera ubrajamo tzv. legalizaciju nekih devijacija, tačnije državni nadzor nad njima. Ova metoda, u nekim zemljama već daje određene rezultate (Holandija napr.). Ovdje konkretno mislimo na niz mjera od kojih navodimo slijedeće: **legalizaciju nekih “lakših” droga (marihuana...), koja danas pobuđuje veliku pažnju svjetske javnosti;**⁸ Naime,

⁸ Pogledajmo citat jedne izjave , o ovom problemu, koju je izrekao jedan od sudaca švajcarskog Saveznog suda: “Zakonska odluka, koja ovisniku onemogućava legalnu nabavku droge, kriminogena je u dvostrukom smislu: prvo, tjera ovisnika u kriminal sa svrhom nabavke droge, a isto tako utiče,

nakon dugog niza godina naučne kritike o sigurnosnoj politici i njenom osvrtnu na droge, neophodno je početi sa reformama u ovoj oblasti. Osnovni razlog za ovo je stalni porast krivičnih djela povezanih sa drogom, različitih težina, kao i evidentno promašena strategija borbe sa ovim devijacijama usmjerena prvenstveno na represiju koja očigledno nije donijela zadovoljavajuće rezultate. Ovome bi se s pravom mogla pridodati i ekonomska teza, jer sve dok se dopušta da organizirani kriminal ima monopol nad prometom droge, ostvarivat će ogromne profite i predstavljati veliku društvenu opasnost. Nisu rijetki autori koji misle da bi država trebala, sve u cilju globalne prevencije o kojoj govorimo, osigurati medicinsko zbrinjavanje ovisnika te brigu o tome da npr. zainteresovani za hašiš više ne nabavljaju tu drogu kod kriminalnih grupa, što bi zasigurno pomoglo u suzbijanju ovih krivičnih djela. Naravno ni ovi autori ne misle da bi se droge trebale povjeriti slobodnom tržištu, već se njihove kritike zadovoljavaju i minimalnom dekriminalizacijom posjedovanja malih količina droge i naravno državnom kontrolom tržišta;

Državni nadzor nad određenim igrima na sreću, čime bi se posredno spriječio rast organiziranog kriminaliteta predstavlja još jedan primjer, da pragmatičko postupanje na nekim područjima organiziranog kriminala obećava veći uspjeh od ponekad preuskog koncepta krivičnog gonjenja. Ovdje bi se također mogle istaći iste kritike kao i na prethodnu devijaciju;⁹ **Djelomična legalizacija i oficijelni nadzor nad prostitucijom** čime bi se spriječile ne samo zloupotrebe prostitutki od strane kriminalaca i manipulacije njima, već i omogućilo praćenje njihovog zdravstvenog stanja, zbog dokazanih zaraznih bolesti koje se šire upravo dosadašnjim tretmanom. Važeća zakonska regulativa mnogih zemalja praktično gura prostitute u zagrljaj svodnicima, te se na taj način, sa moralnog stanovišta, potiče trgovina ljudima.

zavisno od njene učinkovitosti, na povećanje cijena na crnom tržištu, što povećava kriminalitet radi nabavke droge, čime se povećava profit narko kartelima te oni suprotno intencijama zakona najviše profitiraju sadašnjim zakonima o drogi. . Što su učinkovitija tijela krivičnog gonjenja, to je veća cijena droge, zbog smanjene ponude, a rezultat je povećanje kriminala radi nabavke. Teško da se može zamisliti drugačiji način da bi se otklonila ta kriminogena međuzavisnost osim legalizacijom kontrolisane prodaje droge ovisnicima“.

⁹ Možda najslikovitiji primjer za uspješne preventivne mjere možemo naznačiti akcije Poreske uprave FBiH usmjerene ka sportskim kladionicama početkom 2003 godine.

U drugu grupu mjera preventivnog karaktera, ubrajamo sve one radnje kojima bi se uspješno spriječilo i mjerama nadzora onemogućilo gomilanje moći i njenu zloupotrebu za finansiranje djelatnosti organiziranog kriminala. Ovo se prvenstveno odnosi na sve češće miješanje politike u zamršene strukture organiziranog kriminala i obratno. Ponekad ova aktivnost poprima znake državnog terora, kao oblika državnog kriminala (napr. Nikaragva i njen nekadašnji diktator Norijega), dok se ponekad radi o prefinjenim metodama koje se otkrivaju tek nakon dužeg destruktivnog djelovanja na društvo u cjelini. Shodno ovome, savremeni sigurnosni trendovi razvijenijih zemalja svijeta zakonski uređuju lobiranje političkih stranaka kao i sve finansijske tokove koji su na dometu organiziranog kriminala. Važan faktor u kreiranju preventivne politike, kao dijela globalne sigurnosne politike, je i organizovanje zajedničkih "informativnih baza" za prijem informacija o djelovanju kriminalnih skupina. Danas ovu djelatnost, sa velikim uspjehom, obavljaju organizacije poput INTERPOLA i EUROPOLA. Postupci ovog tipa zahtijevaju poštivanje načela jedinstvenosti i koordinacije, jer zasebna tehničko-situacijska prevencija ne može sama po sebi previdjeti nove strategije u borbi protiv dinamičke pojave kakva je organizirani kriminal. Zaključujemo da je zbog međunarodnog karaktera problema neminovno i suprostavljanje na međunarodnoj razini, naročito kroz policijsku saradnju kao temeljnu kariku u borbi protiv organiziranog kriminala.¹⁰

5.2. Mjere represivnog karaktera

Pod ovim mjerama podrazumjevamo sve one aktivnosti koje preduzimamo na već prisutan problem. Međutim, zbog specifičnosti problematike organiziranog kriminaliteta, ove

¹⁰ Najstarija organizacija policijske međunarodne saradnje je *INTERPOL*. Osnovana je radi osiguranja i razvoja uzajamne pomoći organa kriminalističke policije, te uspostavljanja i razvijanja svih institucija koje mogu efikasno pridonijeti prevenciji u borbi protiv teških oblika krivičnih djela. Radi se o nezavisnoj organizaciji čije su članice suverene i nezavisne države (BiH je u članstvu od 1992.). Danas *INTERPOL* predstavlja policijsku organizaciju cijelog svijeta, koja pomno prati trendove kriminala u svijetu. Pored ove, možda i najvažnije, policijske organizacije, još 1975. godine na britansku inicijativu se osniva organizacija *TREVI*. Radi se o grupi za borbu protiv međunarodnog terorizma, radikalizma i ekstremizma s ciljem poboljšanja globalne evropske sigurnosti. Na području opšte sigurnosti, saradnja se sastoji u slijedećem: *razmjena informacija o aktima nasilja (terorističkim planovima i aktivnostima); razmjena tehničkih iskustava i policijskih službenika; usavršavanju savremenog obrazovnog sistema za policiju; saradnji u zaštiti civilnog avionskog prometa; zaštiti sigurnosti ljudi...*

mjere iziskuju pojedine specifičnosti, koje pojam sigurnosti drže kao osnovu, a problem nastoje direktno spoznati i spriječiti. Grubom podjelom, ove mjere svrstavamo u tri specifične reakcije društva na globalnom planu. Ovdje ubrajamo : *adekvatan krivični zakon, efikasnu i savremenu krivično procesnu i kriminalističku praksu te modernu i efikasnu organizacionu strukturu organa gonjenja* ; Dosadašnja iskustva pokazuju da državni sudovi i tužilaštva, ne slijede dinamiku razvoja organiziranog kriminala. Osnovni problem neprilagođavanja pravosuđa opasnim okolnostima, sadržan je u dva aspekta sigurnosne politike, koji se navode kao razlozi neuspješnog djelovanja . Riječ je o: *sporom međunarodnom djelovanju i preblagim kaznama za neka od ponašanja koja su sastavni dijelovi organiziranog kriminala (npr. " pranje novca")* .

Isto tako, konvencionalne kriminalističke metode, opisane u kriminalističkoj taktici i metodici, su se u dosadašnjem pokušaju spriječavanja organiziranog kriminala pokazale kao neučinkovite. Zbog toga su ove metode, već duže vremena , u mnogim zemljama zamijenjene posebnim metodama koje katkad , sa svim svojim specifičnostima, izlaze iz okvira tradicionalne kriminalistike. Ove metode bi se mogle podijeliti prema: ***sredstvima koja se upotrebljavaju : prisluškivanje telefonskih razgovora , presretanje poruka na telefaksu i elektronskoj pošti , elektronsko video - audio snimanje sumnjivih lica te načinu vršenja, od strane prikrivenih istražitelja: tajna policijska sudjelovanja u kriminalnoj grupi (eng. "undercover"), posmatranje i praćenje sumnjivih lica , prividni otkup predmeta koji su u vezi sa kriminalnom radnjom.*** Cilj ovih metoda je naravno pridobijanje što bolje "dokazne građe" za osudu. Posebne metode se spominju i u tradicionalnoj kriminalistici, kao način za ofanzivno prikupljanje podataka o kriminalnim radnjama vezanim za organizovane kriminalne strukture.

Iz navedenog zaključujemo da se radi o procesu tajnog sabiranja informacija sa infiltracijom u kriminalne strukture. Metode ovog tipa "prokrčile" su put u kriminalističku praksu još 20-tih godina ovog stoljeća. Ova činjenica nas upućuje na zaključak, da su ove metode upravo i uvedene u praksu sa pojavom organiziranog kriminaliteta. Dakle opravdano je zaključiti, da su ove aktivnosti bile rezultat spoznaje američkih istražitelja o nemogućnosti "lomljenja" čvrstih struktura organiziranog kriminala pomoću klasičnih

kriminalističkih metoda . Navedene metode se neminovno kose sa demokratskim ustavima mnogih zemalja, tj. sa njegovim osnovnim postulatima o ljudskim pravima i slobodama, što ih čini i moralno neopravdanim. Međutim, postavlja se jedno neizbježno pitanje: **“Da li je sigurnost građana jednog društva , najveći postulat modernih zajednica , koje organizirani kriminal zasigurno ugrožava u velikoj mjeri“**. Upravo ova dilema, moralne prirode, navela je mnoge države da u svojim kriminalističkim službama instaliraju posebna odijeljenja za borbu protiv organiziranog kriminaliteta, koja se naravno služe i ovim posebnim metodama uz neminovnu pravosudnu kontrolu.

Relativno kasno, 80-tih godina XX stoljeća, i u Evropi se počinje oblikovati posebna sigurnosna strategija borbe sa organiziranim kriminalom. Ove strategije su se temeljile na američkoj školi tzv. ubačenih agenata (eng. UNDERCOVER AGENT), koji se uspješno primjenjuje već 60-tak godina. Osnovni cilj ove strategije je usmjeren na razbijanje kriminalnih struktura, ofanzivnim prikupljanjem informacija o njihovim aktivnostima i vezama. Ovim metodama smo, do tada poznatom pojmu informatora u tradicionalnoj kriminalističkoj taktici, pridodali još prikriveniju i konspirativniju metodu, koja bi se mogla nazvati: “prikrivenim istraživanjem, ubacivanjem u kriminalnu grupu” (undercover agent) . Da bi se približili kriminalnim vrhovima, te tako pokušali pronaći “pravu nit” u zamršenoj strukturi organiziranog kriminala, kriminalisti ubačeni u ove skupine se služe različitim metodama. Ovdje prvenstveno mislimo na: “prividni otkup” inkriminiranog blaga (oružje , droga ...) ; potkupljivanje nekih članova te grupe ; kontrola telefona sumnjivih lica ; audio-video dokumentacija među kriminalcima, koja se može upotrijebiti kao dokazno sredstvo na sudu u SAD, kako bi se uz adekvatna uslovljavanja doprijelo do najviših razina organiziranog kriminala. Kada smo spomenuli “prodor na više instance ” kriminalnih grupa, neminovno se zapitati : “ Da li ovi agenti i sami , u tim akcijama , mogu činiti krivična djela radi što uvjerljivijeg djelovanja ? Odgovor na ovu dilemu je opet djelimično moralne prirode, koja je u SAD jednostavno rješena jednom klauzulom. “Dozvoljeno je činjenje samo onih krivičnih djela kojima se ne ugrožava sigurnost građana“. (Dvoršek, Dobovšek, 1996:83-91)

U sklopu ove problematike, neminovno je ukazati i na program zaštite svjedoka, na kome se u razvijenim zemljama uveliko radi i to sa velikim uspjehom. Pod ovaj pojam u najgrubljim crtama svodimo: *zaštitu tajnih saradnika ; zaštitu prikrivenih istražitelja ; zaštitu svih vrsta svjedoka ; zaštitu sudija itd* . (Heršak, 1995:168-178). Ova vrsta zaštite je neminovni element sveukupne sigurnosne politike na sriječavanju organiziranog kriminala, kojim se ohrabruju i budući eventualni saradnici da kooperiraju sa organima istrage i na taj način doprinesu sveukupnoj borbi protiv organiziranog kriminala. Ovaj program se smatra vrlo korisnim u najrazvijenijim zemljama svijeta i za njega se izdvajaju značajna sredstva . Pored ovih elemenata, i sama organizacija organa istrage mora biti dinamično organizovana kako bi se mogla uspješno suprostaviti navirućim problemima vezanim za organizirani kriminalitet. Upravo to bi bila sljedeća mjera sigurnosne politike u okviru represivnih mjera, sa aspektom odražavanja na sliku cjelokupnog društva.

Za svako uspješno oživotvorenje pojedinog zakona, društvo mora osigurati adekvatan državni aparat koji će biti u stanju, organizacijski i funkcionalno, ispuniti određene zadatke. Logično je da nasuprot ovako kompleksnog problema, kakav je organizirani kriminalitet, moramo kao krajnju instancu suprostaviti organizaciju represivnog karaktera, jer u protivnom društvo neće imati vrijednih rezultata u sprečavanju ove devijacije. Iako policija ne bi trebala biti jedini državni mehanizam, koji se neposredno bavi problematikom organiziranog kriminaliteta, ona je ipak najsloženiji i najvažniji element zbog svog neposrednog djelovanja i tehničke opremljenosti. Uprkos navedenim činjenicama, nerijetko slušamo priče o nemoći policije da se suprostavi organiziranom kriminalu. Razlozi za ovo su višestruki i razlikuju se od države do države. Negdje su ti razlozi političke prirode a negdje rezultat i objektivnih okolnosti koje stvaraju preduslove za korumpiranost skoro svih sfera jednog društva, te prisustvo državnog kriminala koji se zbog svoje zamršene strukture i uticaja na društvo, nesumnjivo može svrstati u okvire organiziranog kriminala. Velika bi se pažnja trebala usmjeriti i na spriječavanje prodora nemoralna i nepoštenja u strukture policije, jer je poznata tvrdnja da među običnim građanima policija predstavlja simbol državnog aparata. Zbog toga, uspješna borba protiv organiziranog kriminala od svake policije zahtijeva prestrukturiranje i ravnomjernu reorganizaciju, uključujući tu i oformljenje posebnih službi, opremljenih adekvatnom opremom i sa dovoljnim brojem stručno osposobljenih kriminalista.

Veliki uspjeh u spriječavanju ovog problema i efikasnog uređenja svih istražnih i nadzornih službi, koje se bave ovom problematikom, imaju službe ove vrste u SAD-u. Agencije koje se bave ovim problemom su sastavljene od stručnih službi koje obavljaju različite poslove, čineći pri tome jedinstvenu službu usmjerenu ka jedinstvenom cilju, spriječavanju i suzbijanju organiziranog kriminaliteta. Ova služba se nalazi pod ingerencijom Ministarstva pravosuđa SAD, i čine je: **tužilac** (zbog standardne prakse sprovođenja istrage u SAD, i nepostojanja funkcije istražnog sudije ...) ; **knjigovođa** (zbog finansijskih malverzacija i pranja novca koje je sastavni dio organiziranog kriminala) ; **analitičar** (zbog stalnog uvida u sve interesantne evidencije koje bi pomogle u istrazi) ; **kriminalista** (koordinira sve aktivnosti i nadzire djelovanje lokalnih okružnih policija) ; (Pečar, 1996). Kod nas je također došlo do nekih manjih pomaka u osavremenjavanju istražnih organa i službi, mada se to još nebi moglo okarakterisati kao sistematična borba protiv organiziranog kriminaliteta. Ovdje mislimo na formiranje finansijske policije, državne granične službe itd.¹¹

Organizirane kriminalne aktivnosti odvijaju se relativno javno. Pošto smo već pokazali da im je svrha akumulacija novca a time i moći, za suzbijanje ove delikatne pojave neminovno je slijediti upravo te tragove cirkulacije "prljavog kapitala ". Uživanje u plodovima kriminalnih radnji, tačnije u profitu ostvarenim na ovaj način, ostavlja za sobom određene tragove koje valja slijediti i sakupljati. Zbog same složenosti problema organiziranog kriminaliteta, te spoznaje o njegovim globalnim ciljevima svedenih na sticanje dobiti, neophodno je razraditi i spoznati određene metode, kako bismo slijedili trag novca kojim operišu ove opasne strukture. Pošto smo zaključili da finansijska dobit predstavlja glavni cilj i generator moći organiziranog kriminala, ukazat ćemo na strategije i metode traganja za dokazima organizovanih kriminalnih radnji. Obzirom da je sfera ekonomije najdinamičniji segment društva, te da je potpun nadzor nad njom iz tog razloga i otežan, ona vrlo

¹¹ Savremena dostignuća, kao što vidimo, u razvoju kriminalnih aktivnosti, vjerno slijede sva naučno tehnička dostignuća civilizacije, uz neprestanu težnju za kriminalizacijom svih sfera društva koja neposredno ili posredno donose dobit. Kako ističu **Kube i Kuchuch** u knjizi "HIGH - TECH POLICER", sve ove činjenice zahtijevaju od kriminalističkih službi, savršenu policijsku informatizaciju, usavršavanje kriminalističko-obavještajne aktivnosti i razvijanje i spoznaja naučnih dostignuća o organiziranom kriminalu.

lako postaje poligon na kojem se razvija i organizirani kriminal. Većina organizovanih i planiranih kriminalnih aktivnosti započinje sa ulaganjem novca, a završava višestrukom protivzakonitom zaradom. Problem nastaje kada se taj novac pokuša investirati u legalne svrhe, prikriven nekom fiktivnom poslovnom transakcijom ili lažnim bankarskim kreditom. Upravo zbog toga je neophodno obraditi neke "svjetske programe suzbijanja pranja novca".

Na pranje novca se može reagovati na različite načine, ali bi se, u svijetu primjenjivane metode, mogle svesti na tri faze jedinstvenog programa: **prva faza**, obuhvata sve metode represivnog karaktera u koju spada kriminalizacija krivičnog djela pranja novca, kao i samo traganje, kroz finansijske institucije, za novcem stečenim na nelegalan način; **druga faza**, podrazumijeva efikasan program zaštite finansijskog i državnog aparata od korupcije, koji se vrši uvidom u imovinsko stanje službenika koji se nalaze na "osjetljivim" mjestima, čime se na posredan način sprječava njihovo nelegalno bogaćenje; **treću fazu**, predstavljaju mjere koje se preduzimaju s ciljem konfiskacije dobara stečenih nezakonitim kriminalnim aktivnostima. (Heršak, 1995: 168-178).

Kriminalistička praksa, raspolaže sa mnogim metodama pri sprječavanju ove devijacije, no najznačajnije mjesto zauzimaju tzv. prikrivene metode, koje spadaju u domen kriminalističko-obavještajne djelatnosti (*INTELLIGENCE PROGRAM*). Ovaj program se sastoji od obavještajno-istražnih radnji visoke sofisticiranosti. Usmjeren je neposredno, u ovom slučaju, na "ohrabrivanju" prijava velikih novčanih transakcija od strane pojedinaca ili institucija u cjelini, koji su u prilici da saznaju za sumnjivu transakciju, tačnije imaju indicije o njoj. Ova sumnja odnosi se na različite reakcije izražene kroz : *prijavljivanje finansijskih transakcija od strane sumnjivih i otprije poznatih kriminalaca* tzv "bijelog ovratnika"; *kupovinu materijalnih dobara sa velikim gotovinskim iznosima*; *sumnju na postojanje profesionalnih perača novca, čija prisutnost opet ukazuje na strukturu i zaštitu tržišta tj. manjkavosti u njegovom odbrambenom sistemu izraženom kroz neefikasnu sigurnosnu politiku*; (Pfannenschmidt, 1994: 399-402)

Pored sistema prijavljivanja sumnjivih slučajeva postoje i drugi izvori informacija o eventualnoj prisutnosti organiziranog kriminala tj. pranja novca kao sastavnog dijela njegove složene strukture. Nabrojat ćemo samo neke od njih: *sudski spisi*;

podaci o plaćanju poreza; podaci o nekretninama sumnjivih fizičkih ili pravnih lica; sumnjive poslovne knjige; dokazi dobijeni elektronskim nadgledavanjem... U modernim bankarskim sistemima vodi se velika polemika, moralne prirode, oko tajnosti komitenta. Pošto se radi o osnovnom postulatu bankarskog poslovanja, opravdano se postavlja pitanje da li ova tajnost može biti ukinuta u cilju provođenja kriminalističkih istraga. Upravo ova dilema nagnala je neke zemlje da promjene svoje tradicionalne bankarske zakone (SAD, ŠVAJCARSKA), dok su neke države ipak donekle istrajale u zaštiti anonimnosti klijenta pred ovom složenom moralnom dilemom (AUSTRIJA).¹²

Ovim bi smo završili globalni pregled mjera sigurnosne politike koje su do sada, manje ili više uspješno, primjenjene u svijetu. Vidimo da se od samih pokušaja definisanja i objašnjenja složene strukture, te predstavljanja konkretnih mjera sigurnosne politike, provlači teza o globalnoj strategiji spriječavanja ove devijantne pojave, koju "niti vidimo niti čujemo", što nažalost nije slučaj sa njenim odrazom na društvo u cjelini.

4. Umjesto zaključka

Složena i čvrsto unutrašnja struktura organiziranog kriminaliteta, pokazuje da je opravdano govoriti o naglašenom stepenu društvene opasnosti upravo kao odrazu njegove kompleksnosti i organizacione uvezanosti, koja katkada asocira i na uspješne poslovne organizacije. Upravo ovaj povećani stepen društvene opasnosti, organizirani kriminalitet odvajaju od tzv. konvencionalnih delikata. Manipulacija sa ostvarenom

¹² Još 1970-godine, Kongres SAD iznosi svoj stav o bankarskoj tajnosti, izražen kroz usvajanje "ZAKONA O BANKARSKOJ TAJNOSTI". Ovaj zakon obuhvata tri stavke koje su definisane kao dužnosti u bankarskom poslovanju radi pokušaja spriječavanja zloupotrebe banaka kroz zamršene aktivnosti organiziranog kriminala. Ove tri dužnosti su precizno određene i obuhvataju:¹²

1. obavezu banaka da izvijestavaju o novčanim transakcijama, tačnije o uplati, isplati i konverziji novca u iznosu većem od 10.000 \$;
2. obavezu prijavljivanja deviznih sredstava koja se prenose preko državne granice, uz posjedovanje potvrde o vlasništvu nad njima. Radi se protivrijednosti valuta većoj od 10.000 \$
(ovim se spriječava enormno veliko unošenje novca u SAD)
3. obaveza ispunjavanja poreske prijave, sa svim eventualnim dodatnim "finansijskim računima" u inostranstvu, ili ako je osoba eventualno ovlaštena da se služi tuđim računom u inostranstvu na kome se nalaze sredstva veća od 10.000\$.

dobiti, nastalom kriminalnim radnjama, te njena zloupotreba kroz ulaganje u legalne poslove, ukazuje na njeno štetno dejstvo po društvo u cjelini. Ugrožavanjem zdrave ekonomije jednog društva, organizirani kriminalitet ugrožava njegovu globalnu sigurnost, jer je upravo ekonomska sigurnost preduslov za socijalnu, psihološku i individualnu sigurnost pojedinca i društvenih grupa datog društva u cjelini. Saznanja o brojnim elementima organiziranog kriminaliteta, preko njegovih pojava oblika, su još uvijek nedovoljna i kao što smo vidjeli razlikuju se od države do države. Ipak, osnovu sigurnosne politike čine prikrivene, kriminalističko-obavještajne aktivnosti, koje su se u praksi pokazale kao neophodne prilikom pokušaja otkrivanja, spriječavanja i razjašnjavanja krivičnih djela organiziranog kriminaliteta. Velika je raširenost ove pojave u mnogim razvijenijim društvima tako da je otežana primjena konvencionalnih metoda kriminalistike, koje ne daju adekvatne rezultate. Zbog toga je uvedena nova dimenzija u tradicionalnu kriminalistiku, izražena kroz obavještajnu aktivnost, kao jedini način "izvlačenja" podataka iz zamršenih struktura organiziranog kriminaliteta. Međutim, veliki problem ovih, nadasve prikriivenih metoda predstavlja osnovni ustavni postulat demokratskih zemalja izražen kroz poštivanje i zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i njihovu ugroženost ovim metodama. Sva ova pitanja mogu se svesti na problem etičke prirode, izražen kroz dilemu prioriteta i zaštite cjelokupnog društva ovim metodama, kao preduslova za zaštitu svakog pojedinca u društvu. Iako prešutno, prevladavaju mišljenja da su mnoge države, tačnije njihovi izvršni organi, konstatalirali da se radi o neminovnim metodama i da bi se pažnja trebala posvetiti odgovarajućim modifikacijama i ustavnim kompromisima, kako bi se efikasnije mogao spriječiti ovaj vid kriminaliteta. Zanimarivanjem ovih osnovnih elemenata sigurnosne politike, spriječavanje organiziranog kriminala bi ostala vječno stvar intuicije, bez bilo kakvog konkretnog i naučno-razvojnog pristupa problemu, jer ne bi smo imali konkretnih činjenica neophodnih za istragu. Stoga, da bismo predvidjeli daljnji razvoj ove pojave, neophodno je, na sadržajan i operativan način, slijediti njen dinamički razvoj, praćen učestalom specijalizacijom i kriminalizacijom različitih struktura društva.

Novonastale države na ovim područjima, sa mladim društveno ekonomskim sistemima, su idealni poligoni za djelovanje organiziranog kriminaliteta. Shodno tome, veliku pažnju bi trebalo posvetiti i predstojećim preostalim privatizacijama u

našoj zemlji, kako se nebi desilo da kriminalni slojevi, dođu u posjed nekih dobara kojima bi kasnije stvarali monopol, povećavali moć pa tako i diktirali razvoj društva u cjelini. Ukupnost promjena i problemi koji te promjene nose sa sobom, se mogu pravilno riješiti samo ispravnom političkom odlukom koja bi ukupan sigurnosni sistem usmjerila i na ovaj aspekt, što je u razvijenim zemljama ustaljena praksa. Nažalost, državne granice još uvijek u nekim zemljama (ovdje ubrajamo i BiH) predstavljaju veći problem za policiju nego li za strukture organiziranog kriminala. Kao što smo vidjeli, jedan od neminovnih faktora koji znatno utiče na spriječavanje organiziranog kriminala je i razmjena informacija na međunarodnom nivou (što je u i ostvareno kroz INTERPOL), uz naravno usklađene nacionalne sisteme na spriječavanju ove devijacije.

Mjere sigurnosne politike, elaborirane u ovom stručnom radu, predstavljaju presjek već spoznatog i primjenjivanog u svijetu borbe protiv organiziranog kriminala. Tradicionalnoj podjeli mjera na one preventivnog i represivnog karaktera, treba dodati i jednu novu, koja služi kao polazna osnova u operativnom radu. Radi se o tzv. "traganju za nezakonito stečenim kapitalom", tačnije prljavim novcem, jer je upravo ova aktivnost ta koja ovaj delikt čini složenim i omogućava infiltraciju organiziranog kriminala u legalne društvene strukture. Zaključujemo, da organizirani kriminalitet ne predstavlja samo organizovanu skupinu delikvenata koji čine pojedina krivična djela ma kog obima, već subkulturno razvijen sistem kompleksne organizacije koji nevidljivo širi svoj uticaj na sve sfere društva radi pokušaja sticanja globalne premoći u društvu. Zbog svega ovoga, može se konstatovati da su za suzbijanje ove pojave neophodne zdrave snage cjelokupnog društva koje će kreirati svoj odbrambeno-sigurnosni mehanizam neopterećen nacionalnim i birokratskim preprekama.

Na kraju dolazimo do zaključka da suzbijanje organiziranog kriminala ima veoma veliki broj nedostataka, od kojih su najznačajniji: *nedostatak precizne spoznaje o organiziranom kriminalitetu, kao i slaba koordinacija između nauke i konkretnih situacija koje rješava policija; nejasnoća izvještaja o situaciji na području organiziranog kriminaliteta, uzrokovana pomanjkanjem kriminoloških istraživanja, onemogućava uvjerljivu procjenu situacije, što umanjuje efikasnost policije; slab odziv na kreativniju primjenu preventivnih mjera sigurnosne politike;*

nedostatak zakonskog prostora za djelovanje; iz svega navedenog, moglo bi se apostrofirati da ovaj rad predstavlja i daje samo skroman napor i doprinos u rasvjetljavanju temeljnih obilježja organiziranog kriminala, koji će poslužiti za teorijska i operativna iskustva sigurnosne strategije suprostavljanja ovom aktuelnom fenomenu.

7. Literatura

1. ABADINSKY, H, (1988), Organized Crime, Nelson Hall, Chicago
2. DOBOVŠEK, B, (1995), Analiza poizkusov definiranja organiziranega kriminala, Zbornik, VPVŠ, LJUBLJANA.
3. DVORŠEK, A, (1993), Organizirani kriminal - problem policije na preходу v 21. stoletje, Zbornik posvetovanja, VŠNZ, LJUBLJANA
4. DVORŠEK, A, DOBOVŠEK, B, (1996), Posebne operativne metode in sredstva pri zatiranju organiziranega kriminala - kriminalistični pogledi, Zbornik, LJUBLJANA, 1996.
5. FLORMANN, W, (1995), Pranje novca - Ahilova peta organiziranog kriminala, - Fina gospoda s gornjeg sprata, (Geldasche-die achillesferse des organisierten verbrechens, Die feinen Heren in den oberen Etagen), "DER KRIMINALIST", 24. Godište, br. 5, Berlin.
7. HERŠAK, G, (1995) : Borba protiv organiziranog kriminala i pranje novca, Policija i sigurnost (ZAGREB), godina 4. (1995.), broj 3.
9. MODLY, D, (1992), Kriminal danas, Zakonitost, 5.
10. MODLY, D, (1998), Priručni kriminalistički leksikon, FKN, Sarajevo
11. PAVIŠIĆ, B, (1991), Pojave suvremenih zločina, Priručnik, 3, 1991.;
12. PEČAR, J, (1996), Dojemanje organizirane kriminalitete, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, LJUBLJANA vol 47, 2;
13. PEČAR J, (1993), Združevanje v kriminalne organizacije -- kriminal kod podjetništvo, Revija za kriminologijo in kriminalistiko, vol. 44, 4.
14. PFANNENSCHMIDT, O, (1994), FINANSIJSKE ISTRAGE -- Teorija i praksa policijskih strategija u suzbijanju pranja novca, (Kriminalistik, 48. Godište, br. 6);
15. PFEIFFER, C, (1996), Krivično pravo i organizirani kriminalitet, Skup održan u Beču 30. i 31. Maj 1996. (predavanje);
16. PIETH M. (1992) : The Swiss Answer to Money Laundering, Paper, Council of Europe Conference on Money Laundering, STRASBOURG;
17. SINGER, M (1994), Kriminologija, NZ GLOBUS, ZAGREB
18. Special double issue on the International Conference on preventing and Controlling Money -- Laundering and the Use of the Proceeds of Crime: A GLOBAL APPROACH, COURMAYEUR 1994.;

Abstract

“Multa sceleris indicia praveniunt”

(Many signs of a crime receive punishment in advance)

In the modern world today it is almost impossible to find an area in which specific forms of organized criminal behavior are manifested and demonstrated. Having in mind the degree in which it is dangerous for society, our interests is focused to the review of different definitions of organized crime, so that we could in a more extensive way understand basic specifics and describe its basic common characteristics. Without regard for some common characteristic, different criminal-legal qualifications are obvious. From that the need emerges to make some brief comparable-legal analyses of the incriminations in criminal laws of certain states. The analyses will help us determine a wide specter of divergent viewpoints in this field. Also it will show us what sorts of juridical-legal and operational-technical means are used in the fight against this very complex and socially dangerous occurrence.

In order to come to a relevant conclusion related to the question does some definitions describe the phenomena of organized crime, it is necessary to explain its structure that makes it different from conventional forms of offenses. The harmfulness of this occurrence for the society as whole is globally observed as a harmful influence of a deviation in a complex system, and of course an urgent reaction is necessary so that the influence can be eliminated as fast as possible. By this we come to the key question in this paper and that is how to determine the social policy, its doctrine, goals and strategies in the present situation, with the goal of establishing operational-criminal, professional tactical-technical experienced and other safety hypothesis in opposing all forms of organized criminal. The content analyses were used in this document, as well as comparative and partially historical method in explaining some basic concepts.